

Κλίμακα Σφαίρας Ελέγχου: Στοιχεία αξιοπιστίας της μεταφοράς της στα Ελληνικά

M. Μαλικιώση — Λοΐζου και L. R. Anderson

Πανεπιστήμιο Αθηνών και Wayne State University

Η έρευνα της αξιοπιστίας της Ελληνικής μετάφρασης της Κλίμακας Σφαίρας Ελέγχου εντάσσεται μέσα στα πλαίσια μιας μεγαλύτερης έρευνας που εξετάζει τον αντιληπτικό έλεγχο και τη μεταβλητή της μοναξιάς στην Ελλάδα και στις Η.Π.Α. Η ελληνική μετάφραση της Κλίμακας Σφαίρας Ελέγχου (Paulhus, 1983) συμπληρώθηκε από 91 φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Αθηνών και 36 δίγλωσσες φοιτήτριες του Deree College, οι οποίες συμπλήρωσαν την ίδια κλίμακα και στα Αγγλικά. Η κλίμακα αυτή περιλαμβάνει τρεις ανεξάρτητες υποκλίμακες, που εκτιμούν τον αντιληπτικό έλεγχο του υποκειμένου στις σφαίρες του Προσωπικού Ελέγχου, Διαπροσωπικού Ελέγχου και Κοινωνικοπολιτικού Ελέγχου. Κάθε υποκλίμακα περιλαμβάνει 10 δηλώσεις που αξιολογούνται σύμφωνα με κλίμακες των επτά διαβαθμίσεων. Ο δείκτης συνέπειας μεταξύ της πρωτότυπης αγγλικής και της ελληνικής κλίμακας ήταν εξαιρετικά υψηλός και για τις τρεις υποκλίμακες: Προσωπικός Έλεγχος ($r = .95$), Διαπροσωπικός Έλεγχος ($r = .94$) και Κοινωνικοπολιτικός Έλεγχος ($r = .84$). Οι συσχετίσεις μεταξύ βαθμολογικής αξιολόγησης ερωτήματος-δηλώσεως και συνολικού βαθμού καθώς και οι συντελεστές άλφα της κάθε μιας από τις τρεις υποκλίμακες ήταν επίσης αρκετά υψηλοί, ιδιαίτερα μετά την εξάλειψη των αδύναμων ερωτημάτων, δείχνοντας έτσι πως η ελληνική απόδοση της Κλίμακας Σφαίρας Ελέγχου υπήρξε αρκετά αξιόπιστη ώστε να δικαιώνει την περαιτέρω χρήση της στον ελληνικό πληθυσμό. Αναφέρονται επίσης κάποιες πρώτες συγκρίσεις μέσω των όρων βαθμολογίας στην Κλίμακα Σφαίρας Ελέγχου μεταξύ Ελλάδας και Η.Π.Α. Οι μέσοι όροι βαθμολογίας του αμερικανικού δείγματος ήταν σημαντικά υψηλότεροι από εκείνους του ελληνικού δείγματος και στις τρεις υποκλίμακες. Χρειάζεται όμως περισσότερη ερευνητική μελέτη για να συναχθούν ακριβέστερα συμπεράσματα σχετικά με αυτές τις διαπολιτιστικές διαφορές.

Εισαγωγή

Κλίμακες του «κέντρου ελέγχου» (locus of control) υπάρχουν ήδη από πολλά χρόνια. Η πρώτη κλίμακα παρουσιάστηκε το 1966 από τον Julian Rotter και θεωρήθηκε από πολλούς κοινωνικούς ψυχολόγους ότι περιλαμβάνει και ορίζει συνολικά αυτό τον τομέα χωρίς να ξεχωρίζει επί μέρους παράγοντες. Αλλά, ήδη από τη δεκαετία του 1970 είχε γίνει γενικά αποδεκτή η άποψη ότι το «κέντρο ελέγχου» της συμπεριφοράς είναι πολυδιάστατο (Phares, 1978· Strickland, 1977). Εκεί, όμως, που δεν συμφωνούν οι ερευνητές είναι στο ποιοί και πόσοι ακριβώς είναι αυτοί οι παράγοντες που αποτελούν το κέντρο ελέγχου του ανθρώπου. Άλλοι μιλούν για δυο παράγοντες και άλλοι για δώδεκα ή δεκατρείς

(Mirels, 1970, Reid and Ware, 1973· Coan, 1974).

Η Κλίμακα της Σφαίρας Ελέγχου των Paulhus και Christie (1981) αντικατοπτρίζει τη σκέψη των δημιουργών της, οι οποίοι αντιλαμβάνονται την έννοια του ελέγχου να συνδέεται με τρεις πρωταρχικές σφαίρες της συμπεριφοράς. Πρωτοδημοσιεύθηκε το 1983 από τον Paulhus και μετράει τον τρόπο με τον οποίο ένα άτομο αντιλαμβάνεται τον έλεγχο που εξασκεί σε τρεις διαφορετικούς τομείς της ζωής του. Ο πρώτος από αυτούς τους τομείς ή η πρώτη σφαίρα ελέγχου αφορά στην *προσωπική αποτελεσματικότητα*, τον έλεγχο, δηλαδή, που ασκεί το άτομο στο μη κοινωνικό του περιβάλλον, όπως είναι η περίπτωση του προσωπικού-ατομικού επιτεύγματος (επίλυση μαθηματικών προβλημάτων ή σταυρολέ-

ξων, κατασκευές, καλλιτεχνικές δημιουργίες). Η δεύτερη σφαίρα ελέγχου, ο *διαπροσωπικός έλεγχος*, αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο το άτομο αντιλαμβάνεται ότι μπορεί να επηρεάσει περιστάσεις που αφορούν και σε άλλα άτομα, όπως, για παράδειγμα, η γνωριμία νέων προσώπων σε κοινωνικές εκδηλώσεις, η διατήρηση μιας ήρεμης ατμόσφαιρας και αρμονίας στην εργασία ή στην οικογενειακή ζωή, η υποστήριξη των συμφερόντων του ή ακόμη και η επιρροή που μπορεί να ασκήσει σ' έναν ανώτερό του στον εργασιακό χώρο. Η τρίτη σφαίρα ελέγχου, ο *κοινωνικοπολιτικός έλεγχος*, αξιολογεί την πεποίθηση του ατόμου να επηρεάζει πολιτικές οργανώσεις, κοινωνικά συστήματα και, γενικά, κοινωνικά και πολιτικά γεγονότα και θεσμούς, όταν οι προσωπικοί του στόχοι έρχονται σε σύγκρουση με αυτούς.

Επομένως, το αντιληπτικό μοντέλο στο οποίο βασίζονται οι τρεις αυτές υποκλίμακες της Κλίμακας Σφαίρας Ελέγχου υποστηρίζει ότι η *προσωπική αποτελεσματικότητα*, ο *διαπροσωπικός έλεγχος* και ο *κοινωνικοπολιτικός έλεγχος* αποτελούν εννοιολογικά ανεξάρτητες διαθέσεις. Έπεται λοιπόν πως ένα άτομο μπορεί να έχει εντελώς διαφορετικές προσδοκίες ελέγχου στους τρεις αυτούς τομείς μέσω των οποίων αλληλεπιδρά με τον κόσμο.

Με την Κλίμακα Σφαίρας Ελέγχου, κάθε άτομο λαβαίνει τρεις βαθμολογίες αντιληπτικού ελέγχου, κάθε μια από τις οποίες αντιστοιχεί σε έναν από τους τρεις τομείς αντιληπτικής επίδρασης. Οι τρεις αυτές ξεχωριστές βαθμολογίες θα δώσουν, κατά πάσα πιθανότητα, διαφορετική πρόβλεψη της συμπεριφοράς του ατόμου, ανάλογα με τον τομέα που εξετάζεται κάθε φορά. Έρευνες που χρησιμοποίησαν την Κλίμακα Σφαίρας Ελέγχου έχουν επιβεβαιώσει αυτές τις προβλέψεις. Για παράδειγμα, οι αθλητές που συμμετέχουν σε ομαδικά αθλήματα, όπως είναι το ποδόσφαιρο, έχουν υψηλότερη βαθμολογία στο Διαπροσωπικό Έλεγχο από τους αθλητές ατομικών αθλημάτων, όπως είναι το τέννις. Αντίθετα, οι παίκτες του τέννις έχουν υψηλότερη βαθ-

μολογία στον Προσωπικό Έλεγχο από τους ποδοσφαιριστές (Paulhus, Molin και Schuchts, 1979).

Άλλες έρευνες που αναφέρει ο Paulhus (1983), βρήκαν πως η βαθμολογία στον Προσωπικό Έλεγχο παρουσιάζει σημαντική συνάφεια με «την επιθυμία να κάνει το άτομο δημιουργική εργασία με τα χέρια του», ενώ η βαθμολογία στο Διαπροσωπικό Έλεγχο έχει υψηλό δείκτη συνάφειας με το «να είναι κανείς καλός έμπορος». Η βαθμολογία στον Κοινωνικοπολιτικό Έλεγχο παρουσιάζει υψηλό δείκτη συνάφειας με τη συμμετοχή του ατόμου στην πολιτική, την ενεργό ψήφο του στις εκλογές και με επεμβάσεις του σε κοινά θέματα, όπως, για παράδειγμα, όταν απευθύνει επιστολές προς δημόσιους λειτουργούς κ.τ.λ. Τα αποτελέσματα αυτά επιβεβαιώνουν και ενισχύουν το επιχειρήμα του Paulhus ότι μια τρισδιάστατη κλίμακα αντιληπτικού ελέγχου προβλέπει με μεγαλύτερη ακρίβεια τη συμπεριφορά των ανθρώπων από άλλες σφαιρικές μετρήσεις αντιληπτικού ελέγχου που χρησιμοποιήθηκαν στο παρελθόν.

Η κλίμακα αυτή έχει δώσει ενδιαφέροντα αποτελέσματα και θεωρείται χρήσιμη για την πρόβλεψη της συμπεριφοράς. Επίσης έχει δώσει ικανοποιητικά αποτελέσματα σχετικά με την αξιοπιστία και την εγκυρότητά της. Γι' αυτό και αποφασίσαμε να τη συμπεριλάβουμε στην έρευνά μας που εξετάζει τον αντιληπτικό έλεγχο και τη μεταβλητή της μοναξιάς στην Ελλάδα και στις Η.Π.Α. Το άρθρο αυτό αναφέρεται στο πρώτο επίπεδο της έρευνας και παρουσιάζει την αξιοπιστία της ελληνικής μετάφρασης της Κλίμακας Σφαίρας Ελέγχου της συμπεριφοράς. Επιπλέον παρουσιάζονται και οι συγκρίσεις των μέσων όρων της βαθμολογίας Ελλήνων και Αμερικανών φοιτητών στην κλίμακα αυτή, δεν επιχειρείται όμως εδώ μια σε βάθος μελέτη και ερμηνεία τυχόν σημαντικών διαφορών μεταξύ τους.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Δείγμα

Το δείγμα απετέλεσαν 91 φοιτητές του Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών του Πανεπιστημίου Αθηνών, 40 φοιτητές του Deree College στην Αθήνα, καθώς και 104 φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Wayne State των Η.Π.Α. Όλοι οι Έλληνες φοιτητές, εκτός από 4, ήταν γυναίκες, γι' αυτό και οι βασικές αναλύσεις των δεδομένων έγιναν με βάση τα δεδομένα που συλλέχθηκαν από τις 127 Ελληνίδες φοιτήτριες, έτσι ώστε να μπορούν να γίνουν ακριβέστερες συγκρίσεις με τα αντίστοιχα δεδομένα των φοιτητριών του Πανεπιστημίου του Wayne State των Η.Π.Α.

Η μέση ηλικία των Ελληνίδων φοιτητριών ήταν $M = 20.22$ χρονών ($SD = 3.60$) και των Αμερικανίδων $M = 25.84$ χρονών ($SD = 8.46$). Οι 91 φοιτήτριες του Πανεπιστημίου Αθηνών συμπλήρωσαν την Ελληνική μετάφραση της Κλίμακας Σφαίρας Ελέγχου και οι 36 δίγλωσσες φοιτήτριες του Deree College συμπλήρωσαν και την πρωτότυπη αγγλική και την ελληνική προσαρμογή της Κλίμακας αυτής.

Διαδικασία μεταφοράς της κλίμακας στα ελληνικά

Αρχικά μεταφράστηκε η κλίμακα στα ελληνικά και, κατόπιν, η μετάφραση της βελτιώθηκε μέσα από τη διαδικασία της αντίστροφης μετάφρασης στα αγγλικά από το ελληνικό κείμενο, η οποία έγινε από δίγλωσσους συναδέλφους του Πανεπιστημίου Αθηνών.

Η κλίμακα αποτελείται από 30 δηλώσεις-ερωτήσεις και κάθε σφαίρα ελέγχου μετρίεται με 10 από αυτές τις δηλώσεις-ερωτήσεις. Έτσι έχουμε: 3 σφαίρες ελέγχου \times 10 δηλώσεις = 30 δηλώσεις-ερωτήσεις. Κάθε μια από αυτές τις 30 δηλώσεις

αξιολογείται βάσει κλίμακας 7 διαβαθμίσεων που κυμαίνονται από 7 (πολύ σωστό, ισχύει απόλυτα για μένα) μέχρι 1 (πολύ ανακριβές, δεν ισχύει καθόλου για μένα).

Διεξαγωγή και αναλύσεις

Επειδή η αναλογία δηλώσεων-ερωτήσεων προς υποκείμενα, 30:127, ήταν πολύ χαμηλή για να γίνει παραγοντική ανάλυση όλων των δηλώσεων-ερωτήσεων, έγινε ξεχωριστή παραγοντική ανάλυση για κάθε 10 δηλώσεις-ερωτήσεις με τις οποίες γίνονταν η εκτίμηση της κάθε σφαίρας ελέγχου, χρησιμοποιώντας τη μέθοδο ανάλυσης αρχικών παραγόντων (*principal component analysis*)¹. Στην προσπάθεια δημιουργίας ενός όσο το δυνατόν μονοδιάστατου δείκτη της συγκεκριμένης υπο-κλίμακας ή σφαίρας ελέγχου, εξήχθηκε ένας παράγοντας. Κατόπιν, μέσω επιθεώρησης των παραγοντικών φορτίσεων, των συνολικών συσχετίσεων των δηλώσεων-ερωτήσεων και των αναλύσεων του συντελεστή άλφα (α) η κάθε δήλωση-ερώτηση είτε εξαλείφεται είτε διατηρήτο για τον τελικό δείκτη της συγκεκριμένης υπο-κλίμακας. Οι αναλύσεις αυτές έγιναν μόνο για την ελληνική μετάφραση. Χρησιμοποιώντας μόνο τις δηλώσεις-ερωτήσεις που διατηρήθηκαν στην ελληνική μεταφορά της κλίμακας, υπολογίστηκε επίσης ένας βαθμός υποκλίμακας ή σφαίρας ελέγχου για τις αξιολογήσεις των δηλώσεων στα αγγλικά, από τις 36 φοιτήτριες του Deree. Υπολογίστηκε επίσης ένας συνολικός βαθμός και για τις 10 αγγλικές δηλώσεις-ερωτήσεις. Κατόπιν, υπολογίστηκαν οι συσχετίσεις μεταξύ των βαθμών που εξήχθησαν από τις σφαίρες ελέγχου της ελληνικής κλίμακας, των αγγλικών βαθμών που υπολογίστηκαν με την ελληνική παραγοντική δομή και του συνολικού βαθμού των αγγλικών υπο-κλιμάκων. Υπολογίστηκαν επίσης συντελεστές άλφα για κάθε μια από τις υπο-κλίμα-

¹ Ευχαριστούμε θερμά τον ανώνυμο κριτή που πρότεινε να γίνει, παρόλα αυτά, μια ανάλυση παραγόντων όλων των δηλώσεων-ερωτήσεων μαζί, για να βεβαιωθούμε αν θα προέκυπταν όντως τρεις διαφορετικοί παράγοντες για το Ελληνικό δείγμα. Θα αποτελέσει μέρος των στατιστικών αναλύσεων της έρευνάς μας και θα δημοσιευθεί μελλοντικά.

κες ή σφαίρες ελέγχου. Τέλος, υπολογίσθηκαν οι μέσοι όροι (M) και οι σταθερές αποκλίσεις (SD) κάθε βαθμού υπο-κλίμακας ή σφαίρας ελέγχου.

Ευρήματα

Οι 10 δηλώσεις-ερωτήσεις που συγκροτούν την πρώτη σφαίρα ελέγχου, τον *Προσωπικό Έλεγχο*, έδειξαν χαμηλή αξιοπιστία, $\alpha = .44$ και, επομένως, τα ερωτήματα 3, 4, 8, 9 παραλήφθηκαν από την τελική βαθμολογία λόγω χαμηλής παραγοντικής φόρτισης και αρνητικών συσχετίσεων μεταξύ δήλωσης-ερώτησης και συνολικού βαθμού. Ο συντελεστής άλφα για τα υπόλοιπα 6 ερωτήματα ήταν πάλι σχετικά χαμηλός $\alpha = .60$, αλλά συνέπιπτε με τις εκτιμήσεις αξιοπιστίας που αναφέρουν οι Paulhus και Van Selst (1990)². Ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ του βαθμού Προσωπικού Ελέγχου στην ελληνική κλίμακα και του αντίστοιχου βαθμού στην αγγλική κλίμακα —χρησιμοποιώντας τα ίδια 6 ερωτήματα στην αγγλική—, ήταν $r = .95$, $p < .001$, $n = 36$ (φοιτήτριες Degree College). Ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ των αγγλικών και των ελληνικών βαθμών προσωπικού ελέγχου —χρησιμοποιώντας και τα 10 αγγλικά ερωτήματα— ήταν $r = .86$, $p < .001$, $n = 36$. Αυτοί οι εκπληκτικά υψηλοί δείκτες συσχέτισης έδειξαν πως η ελληνική μετάφραση παρήγαγε μια σχεδόν τέλεια απόδοση των αγγλικών ερωτημάτων στη γλώσσα μας. Επομένως, ο σχετικά χαμηλός συντελεστής άλφα για τη βαθμολογία του Ελληνικού προσωπικού ελέγχου δεν οφείλεται σε αδυναμία της μετάφρασης, αλλά στην ίδια την υποκλίμακα προσωπικού ελέγχου, η οποία εμφανίζεται να έχει λιγότερη εσωτερική συνοχή από τις άλλες δυο υποκλίμακες (Paulhus and Van Selst, 1990). Ο σχετικά χαμηλός συντελεστής α μπορεί να αντανάκλα μια διπλή φύση του δομήματος του προσωπικού ελέγχου αφού, όπως

υποστηρίζεται, είναι ένα μίγμα δηλώσεων κέντρου ελέγχου δομήματος του προσωπικού ελέγχου αφού, όπως υποστηρίζεται, είναι ένα μίγμα δηλώσεων κέντρου ελέγχου και αυτεπάρκειας (Palenzuela, 1987).

Οι 10 δηλώσεις-ερωτήσεις που συγκροτούν τη δεύτερη σφαίρα ελέγχου, *Διαπροσωπικός Έλεγχος*, φάνηκε να έχουν υψηλότερο δείκτη αξιοπιστίας, $\alpha = .64$, ο οποίος αυξήθηκε σε $\alpha = .65$ όταν παραλήφθηκε η δήλωση-ερώτηση 15, η οποία παρουσίαζε πολύ χαμηλή συσχέτιση ερώτησης με τον συνολικό βαθμό, $r = .20$.

Ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ του βαθμού στον Διαπροσωπικό έλεγχο —που παρήχθη από τις 9 ερωτήσεις που απέμειναν— της ελληνικής κλίμακας ($M = 4.66$, $SD = .8464$) και του αντίστοιχου βαθμού της αγγλικής κλίμακας, πάντα με βάση τα 9 ερωτήματα, ήταν $r = .94$, $p < .001$, $n = 36$.

Ο δείκτης αυτός δείχνει πάλι υψηλή αξιοπιστία και πολύ πιστή απόδοση των αγγλικών στα ελληνικά.

Η τρίτη σφαίρα ελέγχου, *Κοινωνικοπολιτικός Έλεγχος*, έδειξε μέτρια αξιοπιστία, $\alpha = .68$, η οποία αυξήθηκε κάπως σε $\alpha = .71$ όταν παραλήφθηκαν τα ερωτήματα 24 και 30 λόγω χαμηλής παραγοντικής φόρτισης και χαμηλών συσχετίσεων μεταξύ ερωτήματος και συνολικού βαθμού.

Ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ των ελληνικών και των αγγλικών βαθμών Κοινωνικοπολιτικού Ελέγχου —με τα 8 ερωτήματα που απέμειναν— ήταν $r = .84$, $p < .001$, $n = 36$ και ο δείκτης συσχέτισης μεταξύ της ελληνικής κλίμακας των 8 δηλώσεων-ερωτήσεων και της πλήρους (10 δηλώσεις-ερωτήσεις) αγγλικής κλίμακας ήταν $r = .88$, $p < .001$, $n = 36$.

Οι τρεις υποκλίμακες έδειξαν χαμηλές συσχετίσεις μεταξύ τους. Ο δείκτης συνάφειας μεταξύ Προσωπικού Ελέγχου και Διαπροσωπικού Ελέγχου ήταν, $r = .26$, $p < .01$, $N = 127$, και μεταξύ Προσωπικού και Κοινωνικοπολιτικού Ελέγχου $r = .15$, $p = .04$, $N = 127$.

² Έτσι, λοιπόν, οι συγγραφείς αναθεώρησαν πρόσφατα τις δηλώσεις 7, 8, 9 του Προσωπικού Ελέγχου, μια και όλες οι έρευνες αναφέρουν σχετικά χαμηλούς συντελεστές άλφα με αυτές.

Ο δείκτης συνάφειας μεταξύ Διαπροσωπικού και Κοινωνικοπολιτικού ελέγχου ήταν $r = .15$, $p = .05$, $N = 127$.

Οι μέσοι όροι της ελληνικής μετάφρασης συγκρίθηκαν επίσης και με τους μέσους όρους ομάδας 104 φοιτητριών του πανεπιστημίου Wayne State των Η.Π.Α. που συμπλήρωσαν την Κλίμακα της Σφαίρας Ελέγχου στα αγγλικά. Παραγοντικές ανάλυσεις, συσχετίσεις ερωτημάτων με τους συνολικούς βαθμούς καθώς και συντελεστές άλφα όμοιοι με αυτούς που είχαν υπολογισθεί για το ελληνικό δείγμα, υπολογίσθηκαν επίσης και για τις αξιολογήσεις του αμερικανικού δείγματος. Ο δείκτης αξιοπιστίας του βαθμού του Προσωπικού Ελέγχου και για τα 10 ερωτήματα ήταν $\alpha = .49$ και ο βαθμός αυξήθηκε σε $\alpha = .57$ όταν παραλήφθηκαν τα ερωτήματα 3 και 9. Τα δεδομένα της αξιοπιστίας ήταν σχεδόν ταυτόσημα με τα δεδομένα που παρήγαγε η ελληνική μετάφραση, δείχνοντας έτσι πάλι πως η απόδοση ήταν πολύ ακριβής παρόλο που η ίδια η κλίμακα δεν ήταν σε τέλειο βαθμό αξιόπιστη.

Η μέση βαθμολογία Προσωπικού Ελέγχου στις Η.Π.Α. ήταν $M = 5.56$, $SD = .5773$ και ήταν σημαντικά υψηλότερη $t(229) = 3.54$, $p < .001$ από την αντίστοιχη μέση βαθμολογία στην Ελλάδα $M = 5.22$, $SD = .8741$. Η μέση βαθμολογία στον Διαπροσωπικό Έλεγχο στις Η.Π.Α. $M = 5.21$, $SD = .7642$ ήταν επίσης σημαντικά υψηλότερη $t(229) = 5.19$, $p < .001$ από την αντίστοιχη μέση βαθμολογία στην Ελλάδα, $M = 4.66$, $SD = .8464$. Η μέση βαθμολογία στον Κοινωνικοπολιτικό έλεγχο στις Η.Π.Α., $M = 4.30$, $SD = .7713$, ήταν επίσης σημαντικά υψηλότερη $t(229) = 2.59$, $p = .01$ από την αντίστοιχη μέση βαθμολογία στην Ελλάδα $M = 4.00$, $SD = 1.01$. Πάντως, πρέπει να σημειωθεί πως αυτές οι σημαντικές διαφορές οφείλονται κυρίως στα μικρά δείγματα: οι πραγματικές διαφορές είναι μικρότερες από ένα βαθμό στην κλίμακα αξιολόγησης των επτά διαβαθμίσεων. Γι' αυτό και τα αποτελέσματα αυτά δεν θα έπρεπε να ερμηνευθούν μόνο με βάση τη διαπολιτιστική τους διάσταση, τις διαφορές, δηλαδή, με-

ταξύ των τυπικών χαρακτηριστικών προσωπικότητας στις Η.Π.Α. και στην Ελλάδα. Ίσως η μέση διαφορά ηλικίας των δυο ετών μεταξύ των υποκειμένων των Η.Π.Α. και της Ελλάδας να ευθύνεται επίσης εν μέρει γι' αυτή τη διαφορά. Πρέπει να σημειωθεί πως δεν βρέθηκαν σημαντικές συσχετίσεις μεταξύ ηλικίας και Προσωπικού Ελέγχου ούτε στην Ελλάδα, $r = -.08$, $p = ns$, $N = 127$ ούτε στις Η.Π.Α., $r = .08$, $p = ns$, $N = 104$. Επίσης, δεν υπήρξε σημαντική συσχέτιση μεταξύ ηλικίας και Διαπροσωπικού Ελέγχου ούτε στην Ελλάδα, $r = -.03$, $p = ns$, $N = 127$ ούτε στις Η.Π.Α., $r = .02$, $p = ns$, $N = 104$. Πάντως, υπήρξε μια σημαντική αλλά αρνητική συσχέτιση μεταξύ ηλικίας και Κοινωνικοπολιτικού Ελέγχου, τόσο στην Ελλάδα, $r = -.24$, $p = .003$, $N = 127$ όσο και στις Η.Π.Α., $r = -.17$, $p = .04$, $N = 104$. Φαίνεται πως όσο μεγαλώνουν οι φοιτητές τόσο πιο απαισιόδοξοι γίνονται (και χάνουν το κουράγιο τους) όσον αφορά στην ικανότητά τους να επηρεάσουν πολιτικές και κοινωνικές οργανώσεις ή ιδρύματα ή και πολιτικούς αρχηγούς. Το εύρημα αυτό αξίζει να μελετηθεί περισσότερο και, οπωσδήποτε, ενδιαφέρει ψυχολόγους και κοινωνιολόγους και στην Ελλάδα και στις Η.Π.Α.

ΣΥΖΗΤΗΣΗ

Η Κλίμακα της Σφαίρας Ελέγχου έχει μεταφρασθεί στα ισπανικά, φιλιπινέζικα, ιταλικά και αραβικά (Paulhus και Van Selst, 1990). Το άρθρο μας αυτό παρουσιάζει την πρώτη ελληνική μετάφραση της σημαντικής αυτής κλίμακας. Η αξιοπιστία της ήταν αρκετά ισχυρή ώστε να εγγυάται περαιτέρω χρήση της κλίμακας με Έλληνες φοιτητές. Επίσης εγγυάται τη χρησιμοποίησή της με μεγαλύτερα σε ηλικία άτομα ή με άτομα χαμηλότερου μορφωτικού επιπέδου, παρόλο που, σ' αυτές τις περιπτώσεις, οι ερευνητές θα πρέπει να ελέγξουν τις συσχετίσεις ερωτημάτων με τη συνολική βαθμολογία και τον συντελεστή άλφα.

Η Κλίμακα Σφαίρας Ελέγχου μπορεί να

αποτελέσει ένα αξιόλογο ερευνητικό εργαλείο για την περαιτέρω μελέτη του αντιληπτικού ελέγχου στην Ελλάδα. Ο αντιληπτικός έλεγχος φαίνεται να είναι μια σημαντική μεταβλητή για την κατανόηση πολλών κρίσιμων κοινωνικών προβλημάτων. Για παράδειγμα, ο Langer (1983) υποστηρίζει ότι ο αντιληπτικός έλεγχος αποτελεί μια πολύ σημαντική έννοια για τη σωματική και ψυχική υγεία των ηλικιωμένων. Έρευνες (Langer and Rodin, 1976) έχουν δείξει πως η υγεία και η ψυχολογική ευημερία ηλικιωμένων ατόμων που ζουν περιορισμένα σε οίκους ευγηρίας, ενισχύθηκε όταν τους δόθηκε μεγαλύτερος έλεγχος για τη διευθέτηση του τρόπου διαβίωσής τους στους οίκους αυτούς.

Άλλες έρευνες έχουν δείξει πως η κατάθλιψη σε άτομα με πρόσφατη διάγνωση καρκίνου μπορεί να μειωθεί με παρεμβολές που διευρύνουν τον τρόπο με τον οποίο αντιλαμβάνονται τον έλεγχο που μπορούν να εξασκήσουν στην ασθένειά τους (Marks, Richardson, Graham and Levine, 1986). Έρευνες έχουν δείξει επιπλέον ότι η απόδοση στην εργασία και η ικανοποίηση από αυτή καθώς και η ομαδική συνοχή μεταξύ νοσηλευτριών βελτιώθηκε όταν οι αρχηγοί των ομάδων τους τους αύξησαν την αίσθηση του αντιληπτικού τους ελέγχου μέσα στο εργασιακό τους περιβάλλον

(Anderson and Tolson, 1991). Άτομα με αυξημένο αντιληπτικό έλεγχο εργάστηκαν πιο σκληρά σε διάφορες εργασίες και απέδωσαν την επιτυχία τους αυτή σε πιο εσωτερικά και αυτο-αμοιβόμενα αίτια. (Strickland, 1989). Άτομα με υψηλό αντιληπτικό έλεγχο έχουν μεγαλύτερη αυτοσχυσία στον πόνο (Litt, 1988), που μπορεί να οφείλεται σε μια αυξημένη χρήση οπίου που απορρέει από ελεγχόμενες γνωστικές διαδικασίες (Bandura, Cioffi, Taylor and Brouillard, 1988). Υπάρχουν και κάποιες ενδείξεις που υποστηρίζουν πως ο αντιληπτικός έλεγχος μπορεί πράγματι να ενισχύσει τη λειτουργία του ανοσοποιητικού συστήματος του ανθρώπου (Jemmott and Magloire, 1988).

Σε όλες αυτές τις εντυπωσιακές έρευνες που αναφέραμε, χρησιμοποιήθηκε μόνο ένας δείκτης προσωπικού ελέγχου. Το ερώτημα που μένει να απαντηθεί είναι αν οι μελλοντικές έρευνες που θα ακολουθήσουν θα βελτιωθούν με τη χρήση των τριών αυτών ξεχωριστών σφαιρών αντιληπτικού ελέγχου, που αναγνωρίζει η Κλίμακα Σφαίρας Ελέγχου του Paulhus. Η έρευνα μοιάζει να υπόσχεται πολλά και είναι οπωσδήποτε πολύ ενδιαφέρουσα. Χρειάζεται, όμως, επανάληψη και επαλήθευση σε πολλές ακόμη περιπτώσεις όπου γίνονται διαπολιτισμικές συγκρίσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

Anderson L. R. and Tolson J. Leaders' upward influence in the organization: Replication and extension of the Pelz effect to include group support and self monitoring. *Small Group Research*, 1991, 22, 59-75.

Bandura A., Cioffi D., Taylor C. B. & Brouillard M. E. Perceived self-efficacy in coping with cognitive stressors and opioid activation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1988, 55, 479-488.

Coan R. W. *The optimal personality*. New York, Columbia University Press, 1974.

Jemmott J. B. & Magloire K. Academic stress, social support, and secretory immunoglobulin A. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1988, 55, 803-810.

Langer E. J. *The Psychology of Control*. Beverly Hills, Ca., Sage, 1983.

Langer E. J. & Rodin J. The effects of choice and enhanced personal responsibility for the aged: A field experiment in an institutional setting. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1976, 34, 191-198.

- Litt M. D. Self-efficacy and perceived control: Cognitive mediators of pain tolerance. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1988, *54*, 149-160.
- Marks G., Richardson J. L., Graham J. W. & Levine A. Role of health locus of control beliefs and expectations of treatment efficacy in adjustment to cancer. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1986, *51*, 443-450.
- Mirels H. L. Dimensions of internal versus external control. *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, 1970, *34*, 226-228.
- Palenzuela D. L. Sphere - specific measures of perceived control: Perceived contingency, perceived competence, or what? A critical evaluation of Paulhus and Christie's approach. *Journal of Research in Personality*, 1987, *21*, 264-286.
- Paulhus D. Sphere -specific measures of perceived control. *Journal of Personality and Social Psychology*, 1983, *44*, 1253-1265.
- Paulhus D. L. and Christie R. Spheres of control: An interactionist approach to assessment of perceived control. In H. M. Lofcourt (Ed.) *Research with the locus of control construct* (Vol. 1). New York, Academic Press, 1981.
- Paulhus D. L. Molin, J. and Schuchts R. Control profiles of football players, tennis players and nonathletes. *Journal of Social Psychology*, 1979, *108*, 199-205.
- Paulhus D. L. & Van Selst M. The Spheres of Control Scale: 10 years of research. *Personality and individual differences*, 1990, *11*, 1029-1036.
- Phares E. J. Locus of control. In H. London and J. E. Exner (Eds). *Dimensions of personality* New York, Wiley, 1978.
- Reid D. W. and Ware E. E. Multidimensionality of internal-external control: Implications for past and future research. *Canadian Journal of Behavioral Science*, 1973, *5*, 264-271.
- Strickland B. R. Internal-external control of reinforcement. In T. Blass (Ed.) *Personality variables in social behavior*. Hillsdale, N. J. Erlbaum, 1977.
- Strickland B. R. Internal-external control expectancies: From contingency to creativity. *American Psychologist*, 1989, *44*, 1-12.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Κλίμακα Σφαίρας Ελέγχου

1. Όταν αποκτώ αυτό που θέλω είναι, συνήθως, επειδή εργάστηκα σκληρά για να το αποκτήσω.
2. Είμαι σχεδόν σίγουρος/η, όταν κάνω σχέδια, ότι θα τα πραγματοποιήσω.
3. Προτιμώ τα τυχερά παιχνίδια από τα παιχνίδια που απαιτούν καθαρή επιδεξιότητα.
4. Μπορώ να μάθω σχεδόν οτιδήποτε, αρκεί να το αποφασίσω.
5. Τα μεγαλύτερα επιτεύγματά μου οφείλονται αποκλειστικά και μόνο στη σκληρή εργασία και τις ικανότητές μου.
6. Δεν θέτω συνήθως στόχους, γιατί δυσκολεύομαι να τους πραγματοποιήσω.
7. Ο ανταγωνισμός αποθαρρύνει την άριστη επίδοση.
8. Οι άνθρωποι προοδεύουν συχνά, μόνο και μόνο επειδή είναι τυχεροί.
9. Θέλω να ξέρω, σε κάθε είδους εξετάσεις ή ανταγωνισμό, πόσο καλά τα καταφέρνω, σε σχέση με όλους τους άλλους.
10. Είναι ανώφελο να συνεχίζω να εργάζομαι για κάτι που μου φαίνεται πολύ δύσκολο για τις ικανότητές μου.
11. Φαίνεται ότι μου λείπει η ικανότητα του ελέγχου των κοινωνικών περιστάσεων, ακόμη και όταν αισθάνομαι αυτοπεποίθηση για τα περισσότερα πράγματα.
12. Δεν δυσκολεύομαι να κάνω, και να διατηρώ, φιλίες.
13. Δεν τα καταφέρνω και πολύ καλά στο να διευθύνω τη διεξαγωγή μιας συζήτησης όπου συμμετέχουν πολλοί άλλοι.
14. Μπορώ συνήθως να συνάψω μια στενή προσωπική σχέση με ένα άτομο που το βρίσκω ελκυστικό.
15. Μπορώ συνήθως, όταν μου παίρνουν συνέντευξη, να κατευθύνω τον συνεντευκτή προς τα θέματα για τα οποία θέλω εγώ να μιλήσω και να τον απομακρύνω από εκείνα που επιθυμώ να αποφύγω.
16. Είναι δύσκολο συνήθως, να βρω άλλους να με βοηθήσουν, όταν χρειάζομαι βοήθεια, για να φέρω σε πέρας ένα σχέδιό μου.
17. Μπορώ συνήθως να κανονίσω μια συνάντηση όταν επιθυμώ να συναντήσω κάποιο άτομο.
18. Βρίσκω ότι είναι συνήθως δύσκολο να κάνω τους άλλους να καταλάβουν την άποψή μου.
19. Όταν προσπαθώ να εξομαλύνω κάποια διαφωνία, τα κάνω συνήθως χειρότερα.
20. Βρίσκω ότι μου είναι εύκολο να παίξω κάποιο σημαντικό ρόλο, στις περισσότερες ομαδικές περιστάσεις.
21. Εμείς οι άνθρωποι μπορούμε να ελέγχουμε τα παγκόσμια γεγονότα, λαβαίνοντας ενεργό μέρος στις πολιτικές και κοινωνικές υποθέσεις.
22. Ο μέσος πολίτης μπορεί να επηρεάσει τις κυβερνητικές αποφάσεις.
23. Είναι δύσκολο για τους ανθρώπους να ασκούν μεγάλο έλεγχο στις ενέργειες των πολιτικών, που βρίσκονται στην εξουσία.
24. Οι δυσμενείς οικονομικές συνθήκες οφείλονται σε παγκόσμια γεγονότα, που βρίσκονται πέρα από τον έλεγχό μας.
25. Με αρκετή προσπάθεια μπορούμε να εξαλείψουμε την πολιτική διαφθορά.
26. Το γεγονός ότι οι άνθρωποι δεν δείχνουν αρκετό ενδιαφέρον για την πολιτική αποτελεί έναν από τους βασικότερους λόγους που έχουμε πολέμους.
27. Δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα εμείς οι καταναλωτές για να εμποδίσουμε την αύξηση του κόστους ζωής.
28. Όταν το σκέφτομαι πιο σοβαρά αναγνωρίζω ότι είναι αδύνατον να έχουμε πια πραγματικά σημαντική επίδραση πάνω σ' αυτά που κάνουν οι μεγάλες επιχειρήσεις.
29. Προτιμώ να συγκεντρώνω την ενεργητικότητά μου σε άλλα θέματα.